

Лекція на тему:

Метаболізм ксенобіотиків

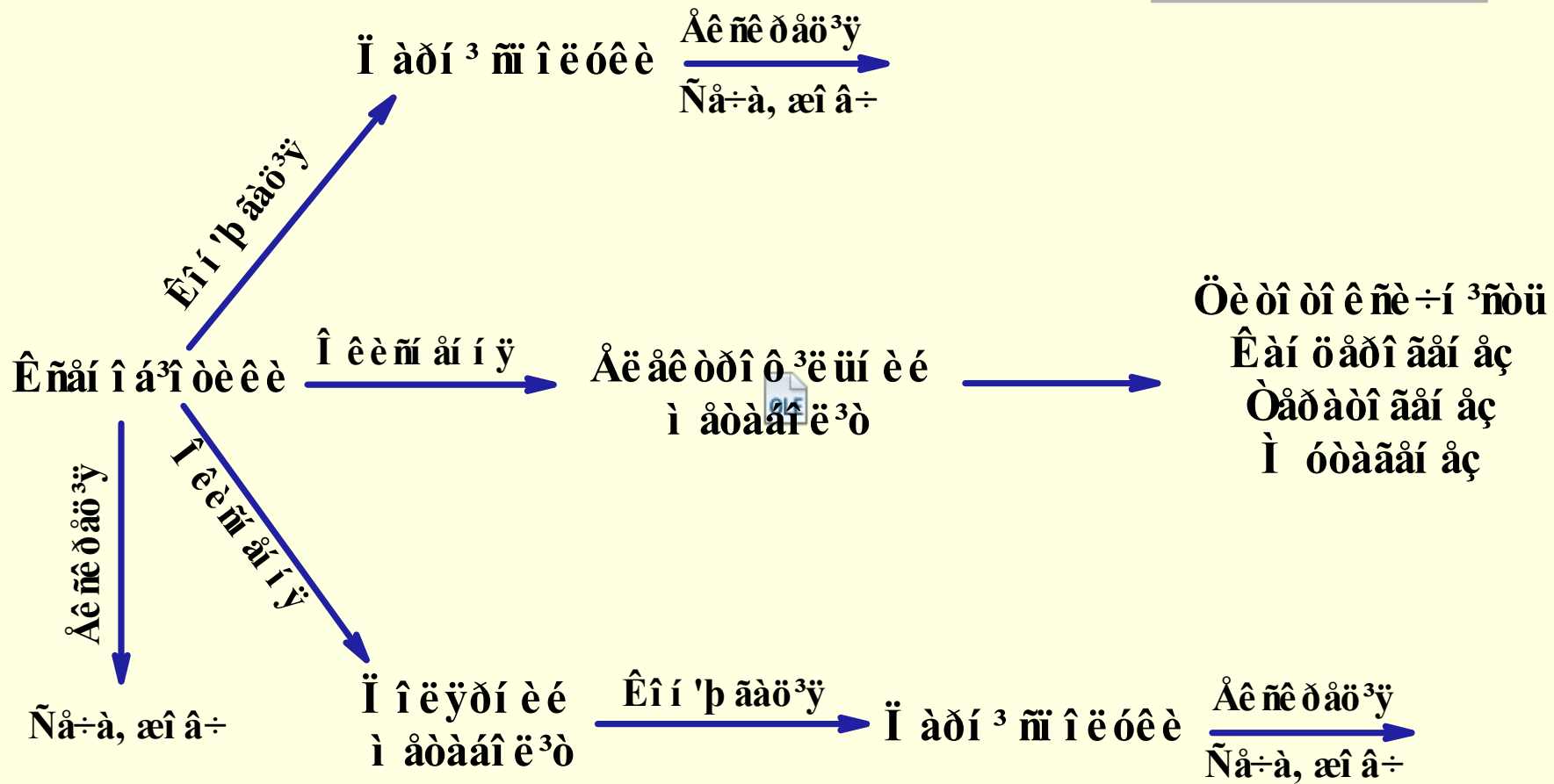
Ксенобіотики - це речовини, що надходять в організм з навколишнього середовища, не використовуються організмом в якості джерела енергії, пластичного матеріалу й каталізаторів

Класифікація ксенобіотиків

- ➔ **Продукти промисловості, сільського господарства, транспорту**
- ➔ **Побутова хімія (миючі засоби, інсектициди, парфюмерія)**
- ➔ **Лікарські засоби**

Схема елімінації ксенобіотиків з організму

Шляхи елімінації ксенобіотиків з організму

---

1. Екскреція - виведення ксенобіотиків з організму з сечею чи жовчю (фекаліями)

З сечею виводяться переважно *водорозчинні речовини з низькою молекулярною масою,*

З жовчю виводяться *гідрофобні речовини, маса яких перевищує 500 дальтон.*

2. Біотрансформація (метаболізм) - хімічне перетворення молекул ксенобіотиків на водорозчинні метаболіти, які виводяться шляхом екскреції

Фази біотрансформації ксенобіотиків

- **Перша фаза – модифікація** (в реакціях окиснення та відновлення відбувається створення або вивільнення функціональних груп у ксенобіотиків)
- **Друга фаза - кон'югація** – приєднання до проміжних метаболітів певних ендогенних молекул
- **Третя фаза** – елімінація ксенобіотиків чи їх метаболітів з клітини

!!! Біологічний сенс явища біотрансформації – це переведення речовин в форму, зручну для екскреції, та вкорочення терміну їх дії на організм

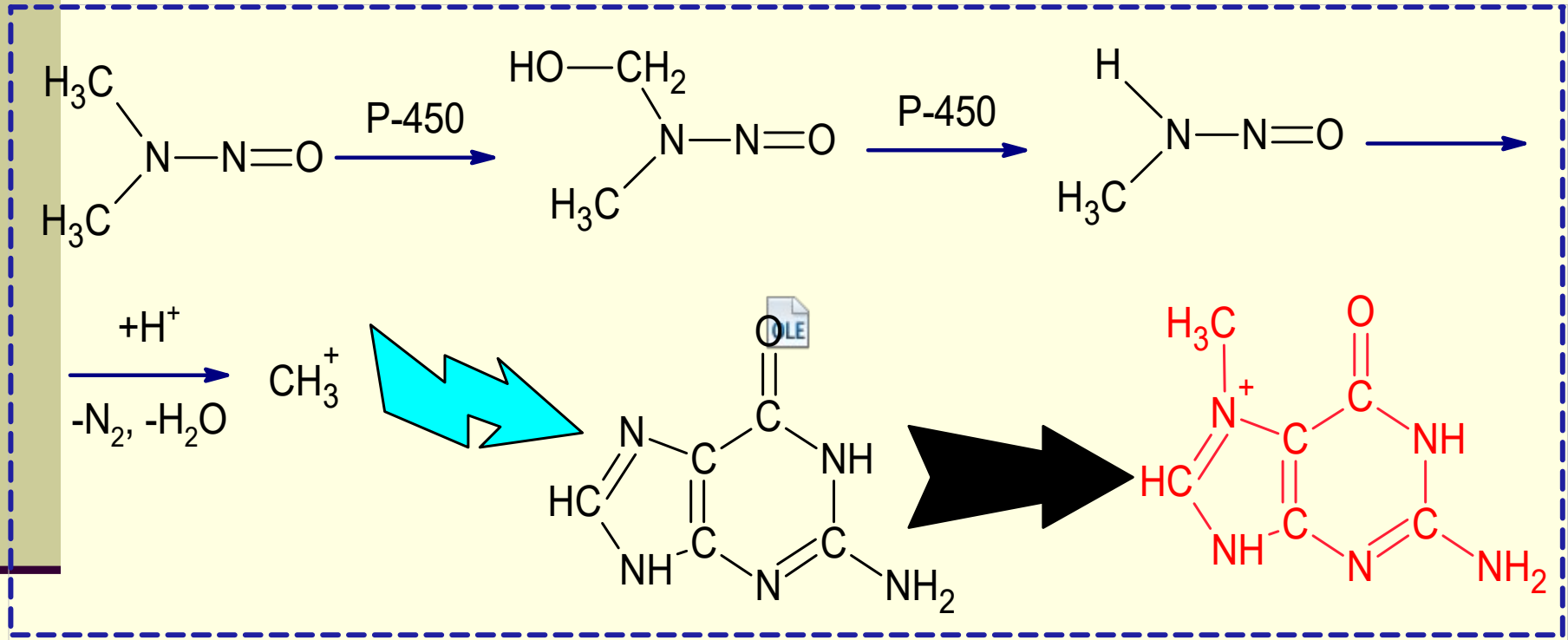
Наслідки біотрансформації ксенобіотиків

- ☺ **Детоксикація (інактивація) - токсичність продуктів метаболізму нижча ніж у ксенобіотика**
- ☹ **Метаболічна активація (токсифікація) - токсичність продуктів метаболізму (реактивні метаболіти) більша ніж у ксенобіотика**

Характеристика реактивних метаболітів

- Збіднені на електрони (електрофіли)
- Реагують з нуклеофільними молекулами (білками та нуклеїновими кислотами), що веде до їх окиснення або модифікації
- Викликають токсичні ураження клітин

Метаболічна активація нітрозодиметиламіну

I фаза метаболізму ксенобіотиків (хімічна модифікація)

- ➔ Відбувається переважно в ендоплазматичному ретикулумі (ЕПР) печінки, легень, слизової оболонки тонкої кишки
- ➔ Основними є реакції окиснення та відновлення, які здійснюються **мікросомальною монооксигеназною системою** за участі цитохрому P450

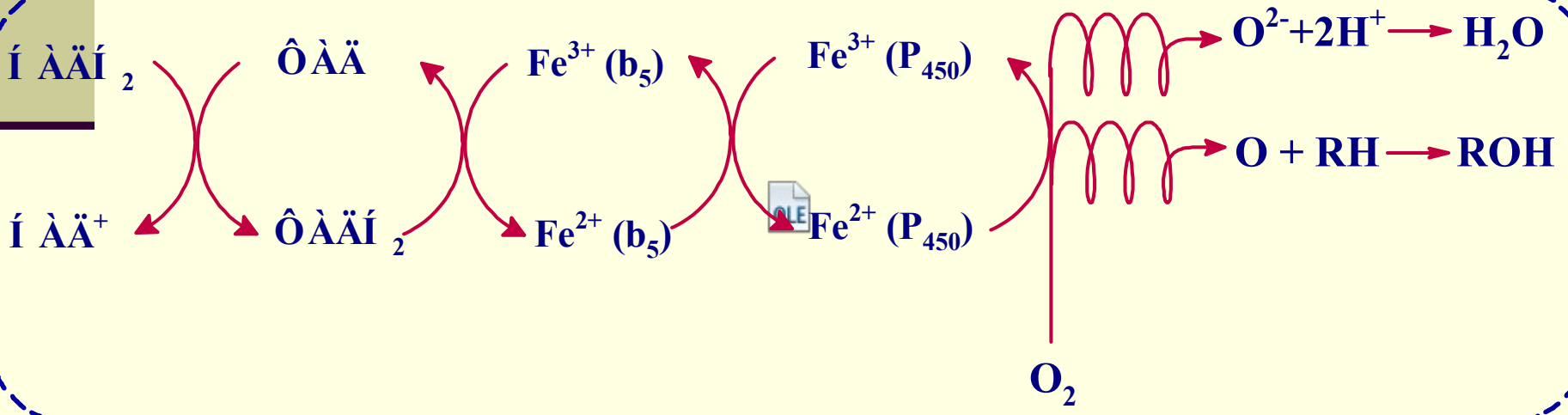
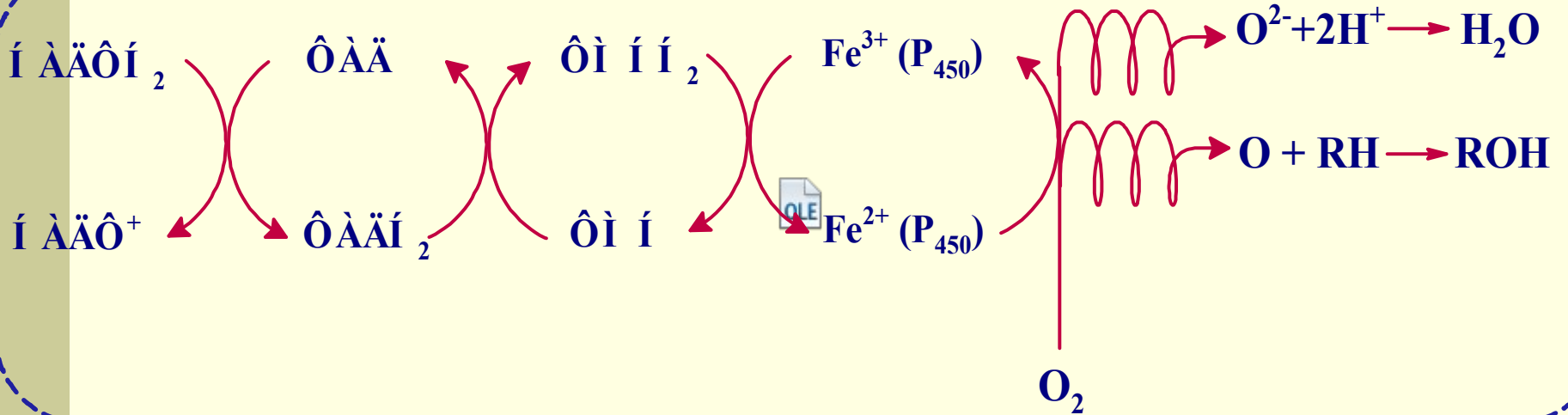
!!! Мікросоми - це тільця, які утворюються з мембран ендоплазматичного ретикулуму в процесі гомогенізації тканин

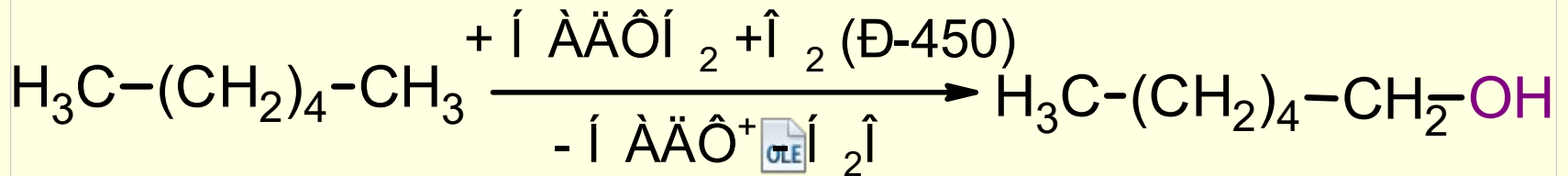
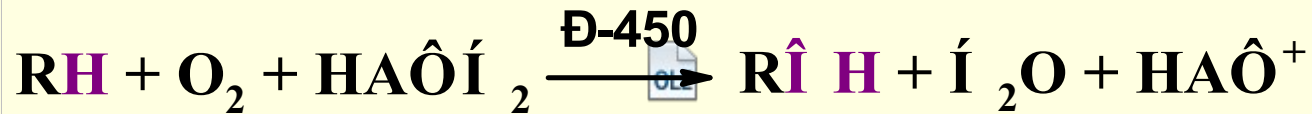
Цитохром Р-450

- ➔ Належить до гемопротейнів
- ➔ Налічується більше 300 сімейств та підсімейств, які відрізняються за будовою апоферменту
- ➔ Субстратами цитохромів Р450 є не лише ксенобіотики, але і ендогенні речовини (холестерол, стероїдні гормони, жовчні кислоти, вітамін Д, жиророзчинні вітаміни та ін.)
- ➔ Назву отримав тому, що є пігментом (Р), а його комплекс з СО поглинає світло при λ хвилі **450 нм**
- ➔ Біологічна роль: є монооксигеназою (передає електрони на молекулу кисню і забезпечує введення одного атома кисню в молекулу субстрата)

Організація мітросомальних електротранспортних ланцюгів

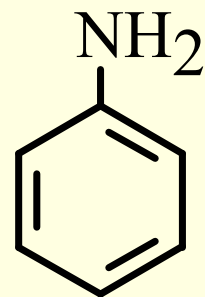

Реакції гідроксилювання за участі цитохрому Р-450

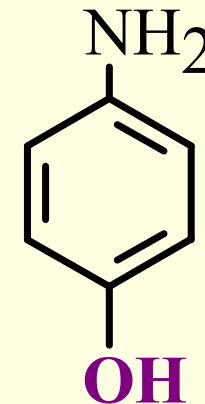
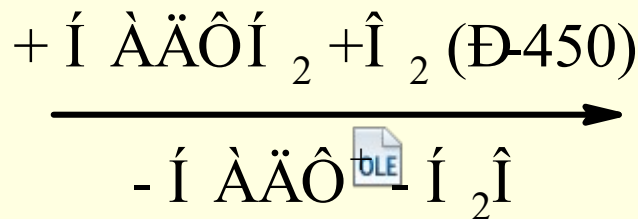

Аналі

Аналі

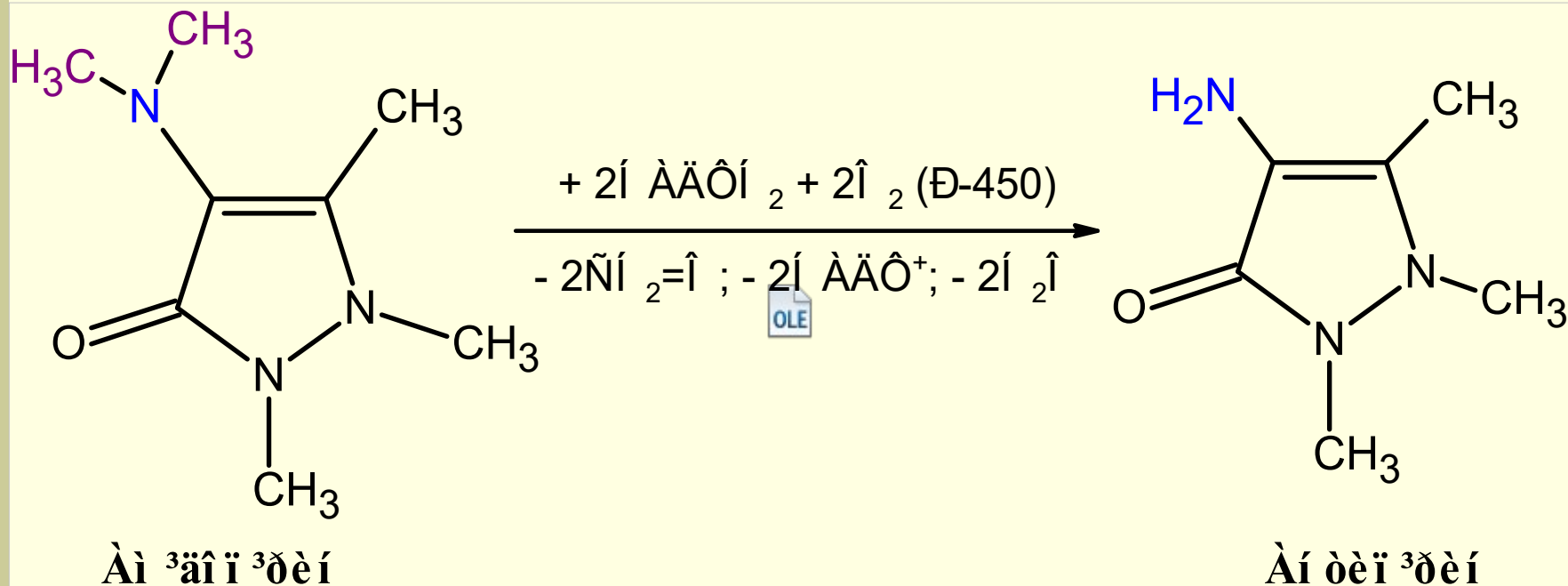

Аналі

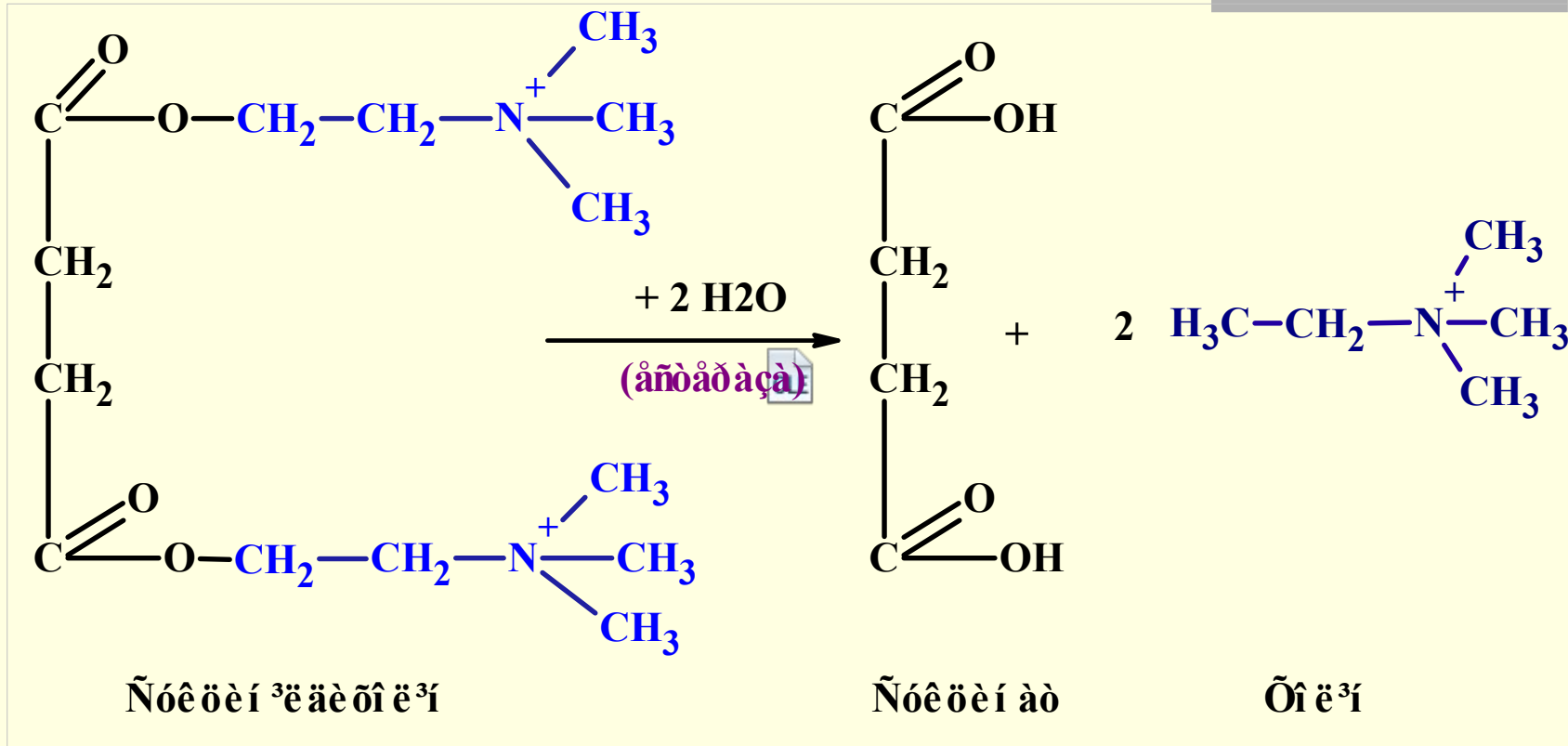
і а-а-аі і і аі і

Реакція дезалкілювання за участі цитохрому Р-450

!!! Амідопірін використовується у якості тест-препарату: якщо людині ввести амідопірін, а потім визначити, яка частина його перетворилась на 4-аміноантипірін, можна оцінити загальну N-деметилазну активність цитохрому P450

Реакція I фази, яка йде без участі цитохрому Р-450

!!! Активність естераз у деяких осіб генетично може бути низькою, тому їм не слід застосовувати сукцинілдихолін, який викликає зупинку дихання

II фаза метаболізму ксенобіотиків (реакції кон'югації)

Всі ферменти II фази належать до класу трансфераз

Функціонують у всіх клітинах

Переважно знаходяться в цитоплазмі клітин, за винятком глюкуронілтрансфераз та ацилтрансфераз, які зосереджені в ЕПР та мітохондріях

Метаболізують лише ті сполуки, які мають функціональні групи.

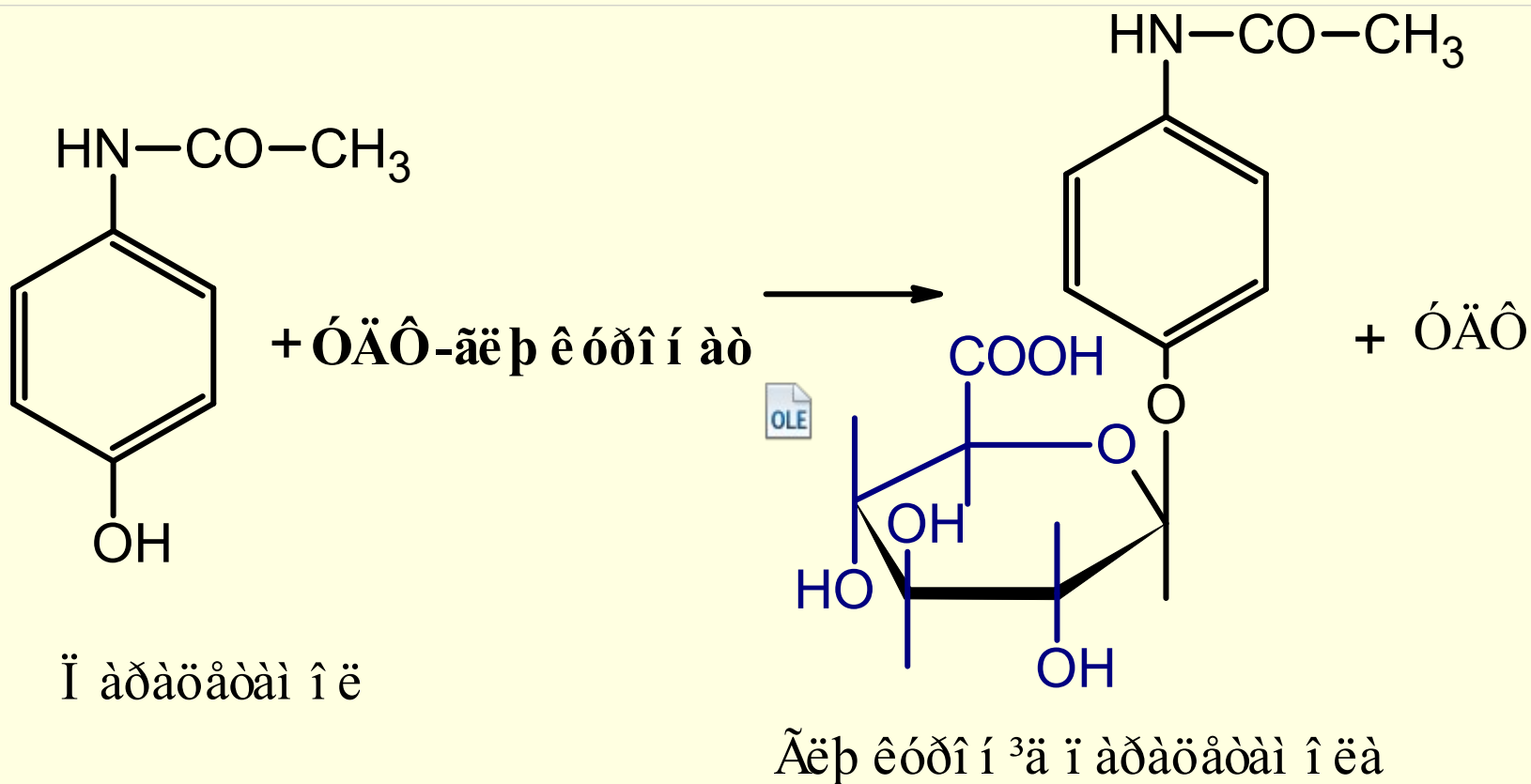

В більшості випадків завершують детоксикацію, але можуть починати її

Ендогенні молекули, які беруть участь в реакціях кон'югації

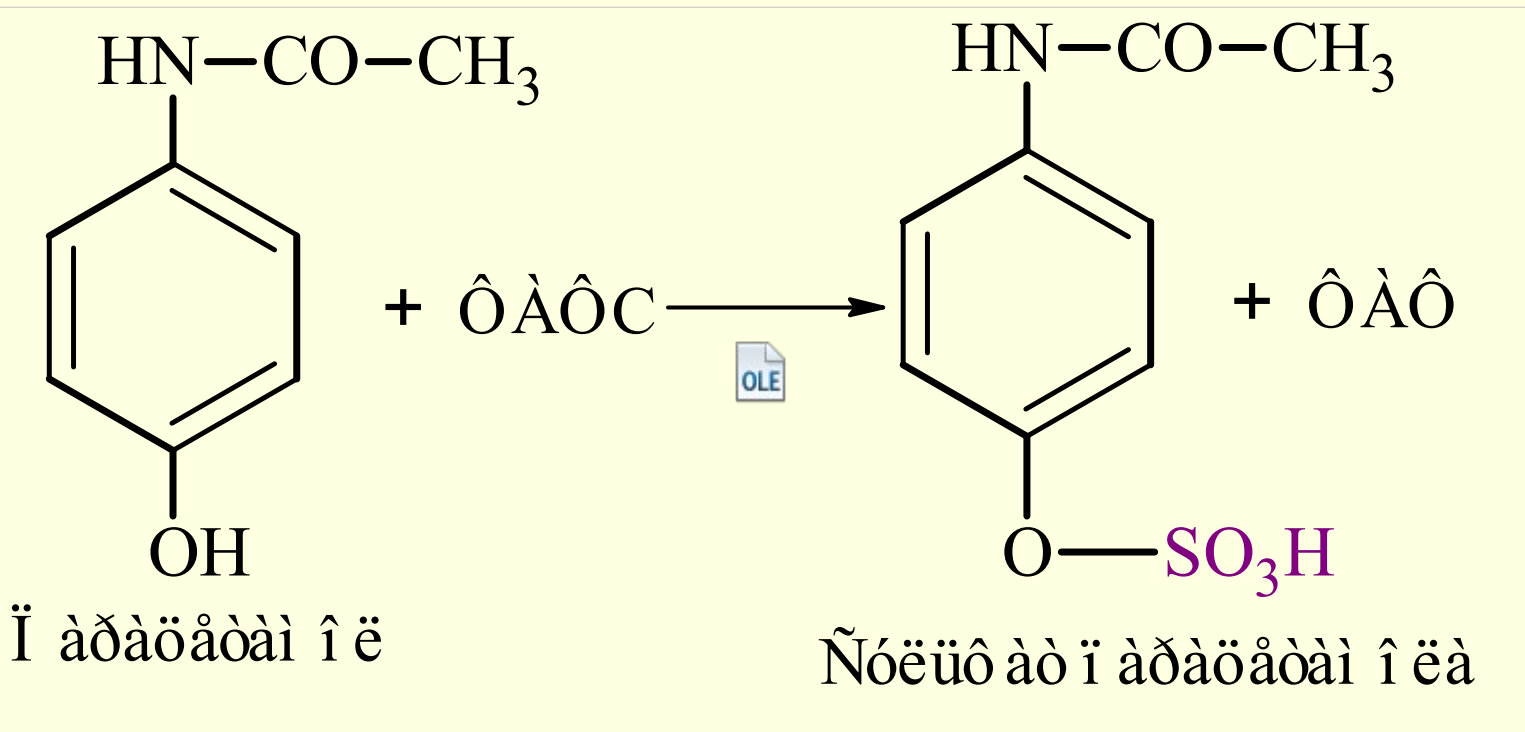
- ➔ Активна форма глюкуронової кислоти (УДФ-глюкуронат)
- ➔ Активна форма сульфатної кислоти (фосфаденозинфосфосульфат - ФАФС)
- ➔ Ацетил-КоА
- ➔ Глутатіон
- ➔ Амінокислоти (гліцин, глутамін, орнітин, таурин)
- ➔ S-аденозилметіонін

Реакція кон'югації з ГЛУКУРОНОВОЮ КИСЛОТОЮ

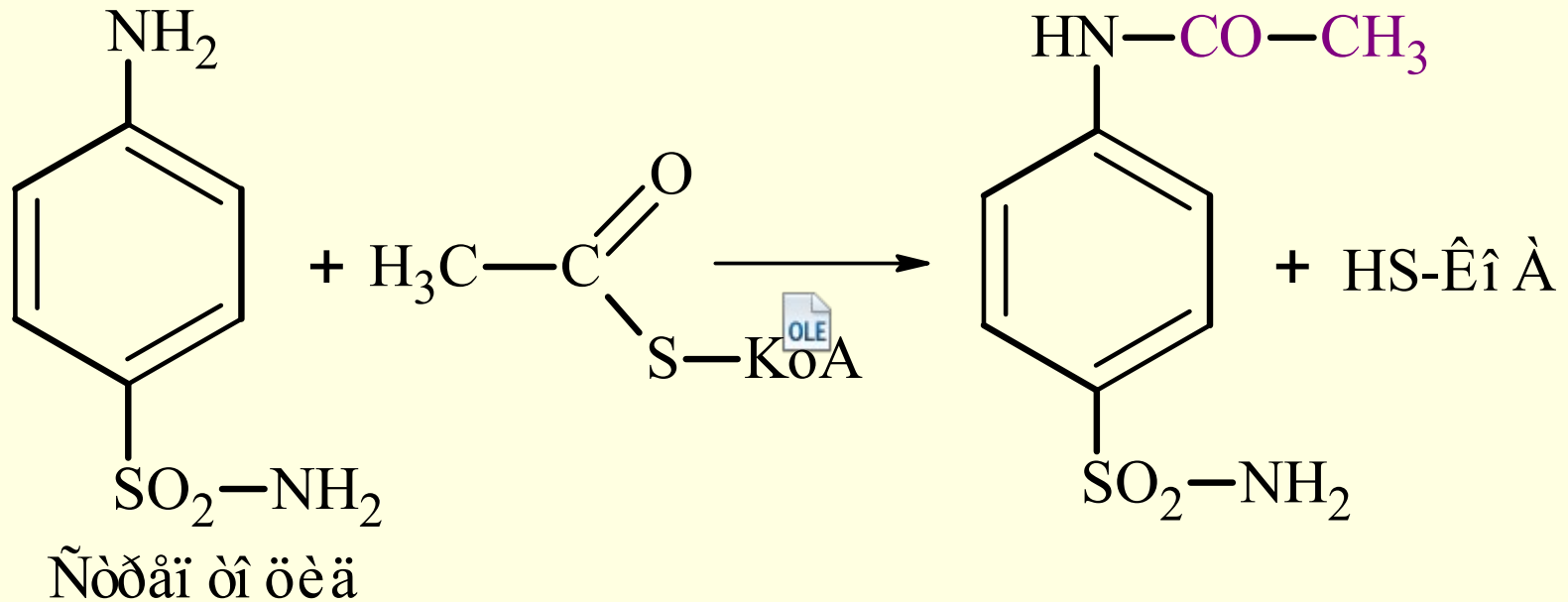

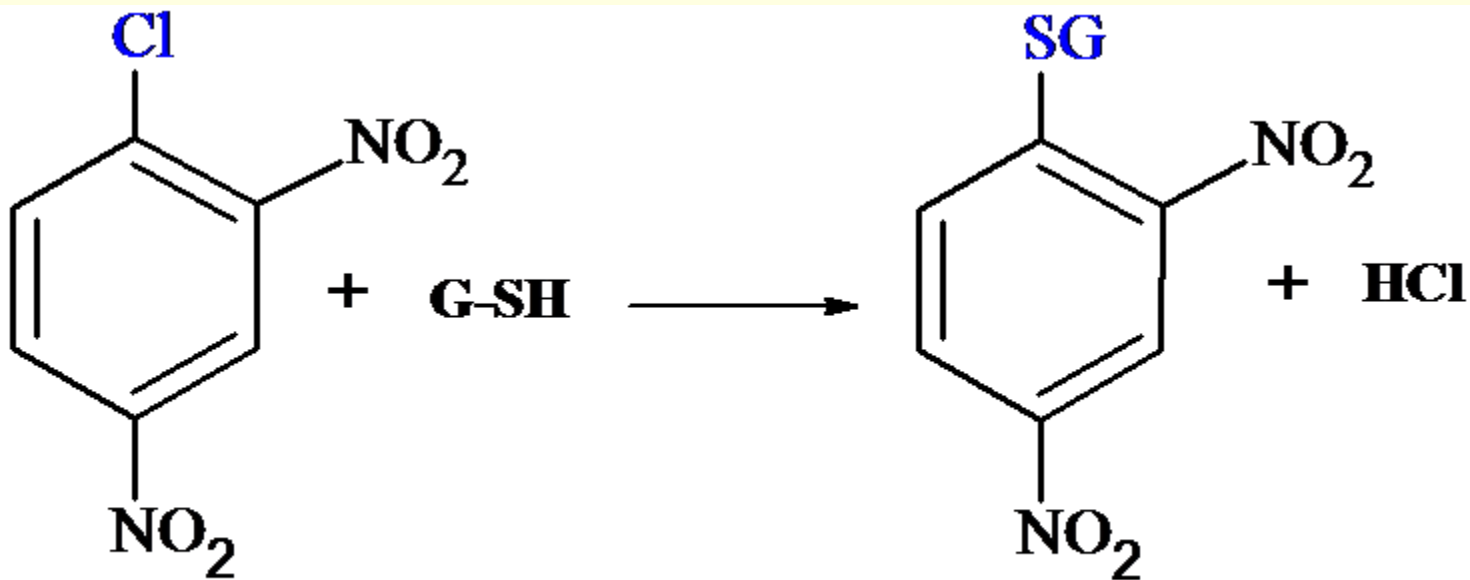
Реакція кон'югації з ФАФС

Реакція кон'югації з ацетил-КоА

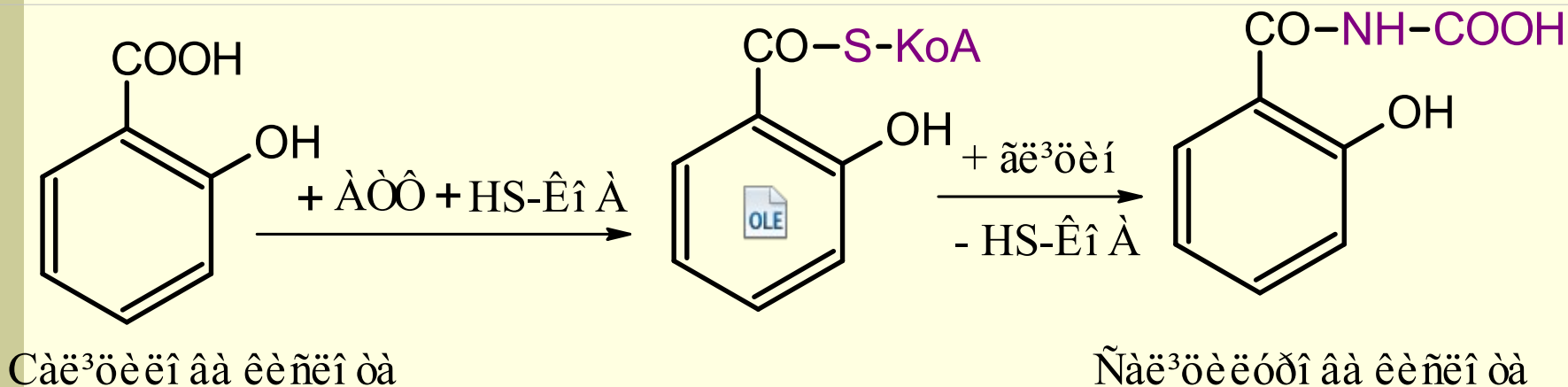

Реакція кон'югації з глутатіоном

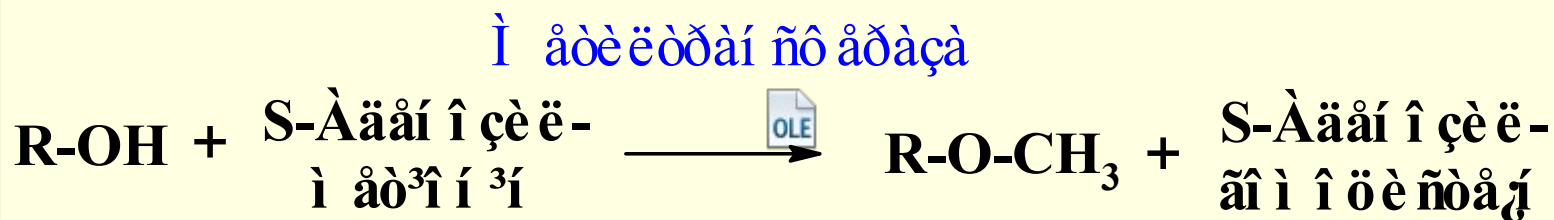

Динітрохлорбензол

Реакція кон'югації з амінокислотами

Реакція метилування

Індукція ферментів метаболізму ксенобіотиків

Індукція ферментів - це посилення синтезу молекул фермента при надходженні субстратів цього ферменту в організм

Біологічне значення: лежить в основі ослаблення дії лікарських засобів при їх тривалому використанні

!!! Лікарю необхідно враховувати явище індукції при призначенні лікування (наприклад, снодійні препарати вже через лічені дні втрачають здатність викликати сон)

Індуктори ферментів метаболізму ксенобіотиків

- ☺ барбітурати
- ☺ стероїдні гормони
- ☺ поліциклічні вуглеводні (бензпірен,
метилхолантрен)
- ☺ етиловий спирт
- ☺ ацетон
- ☺ ТЮТЮНОВИЙ ДИМ

Інгібітори ферментів метаболізму ксенобіотиків

⇒ Конкурентні

Етанол - інгібітор метаболізму метанолу
(використовується при отруєнні метанолом);

⇒ Неконкурентні

Дисульфірам (антабус) - інгібітор альдегід-
дегідрогенази (лікування алкоголізму)

⇒ Інгібітори синтезу кофакторів

Кобальт блокує синтез гему (коферменту
цитохромів)

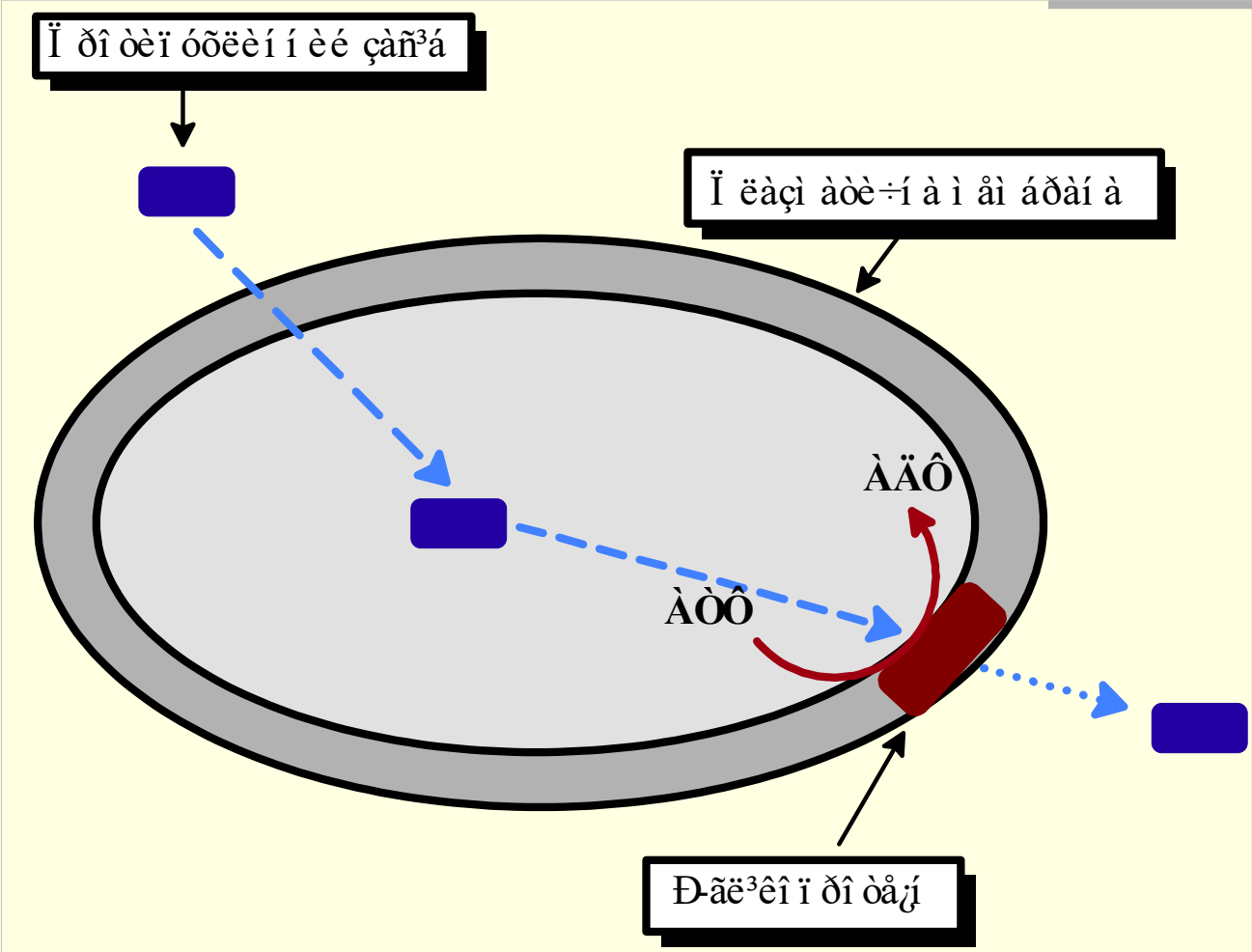
III фаза метаболізму ксенобіотиків (елімінація)

- ➔ Відбувається елімінація ксенобіотиків з клітини за допомогою спеціальних АТФ-залежних транспортних білків
- ➔ Найбільш відомим транспортним білком є Р-глікопротеїн
- ➔ Завдяки функціонуванню транспортних білків зменшується час перебування в клітині **небезпечних** ксенобіотиків та їх метаболітів, але одночасно це ослаблює дію протипухлинних препаратів

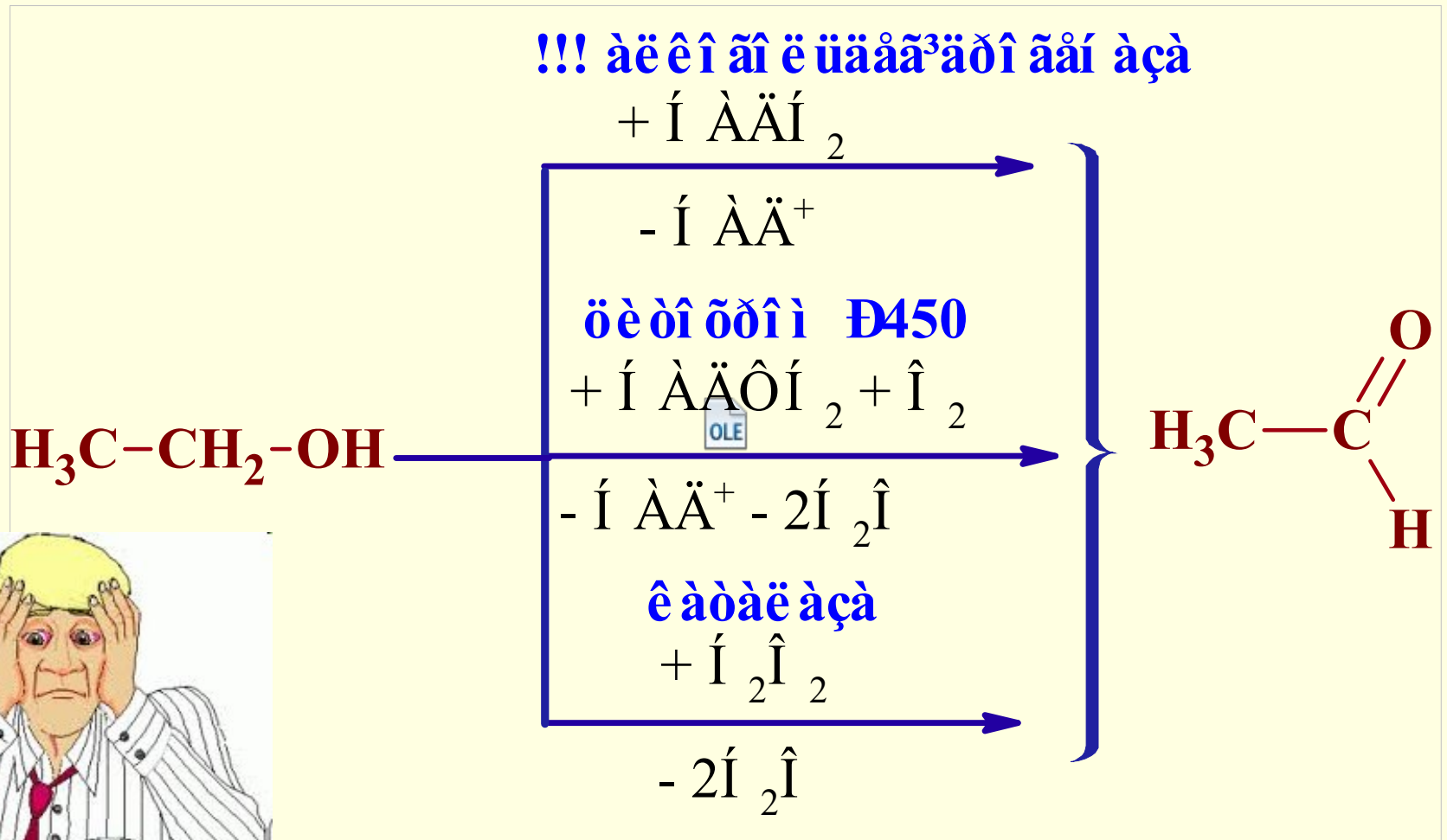

Функціонування Р-глікопротеїну

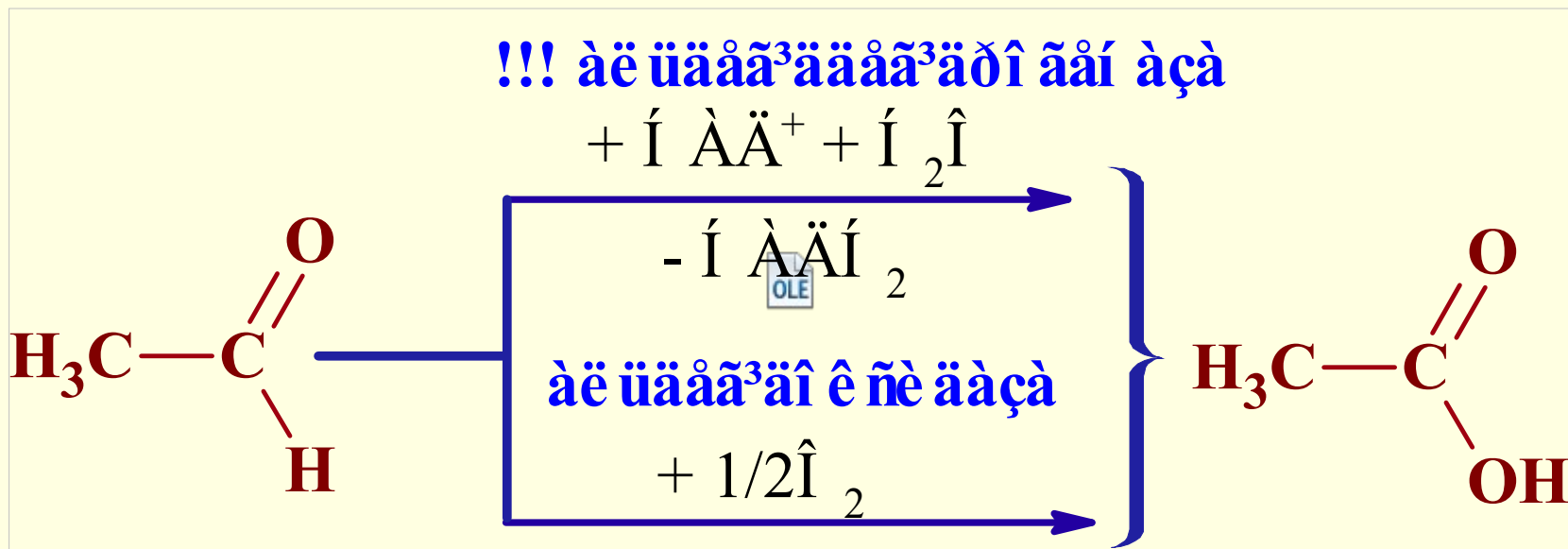

Метаболізм етанолу

I. Реакції окиснення етанолу до ацетальдегіду

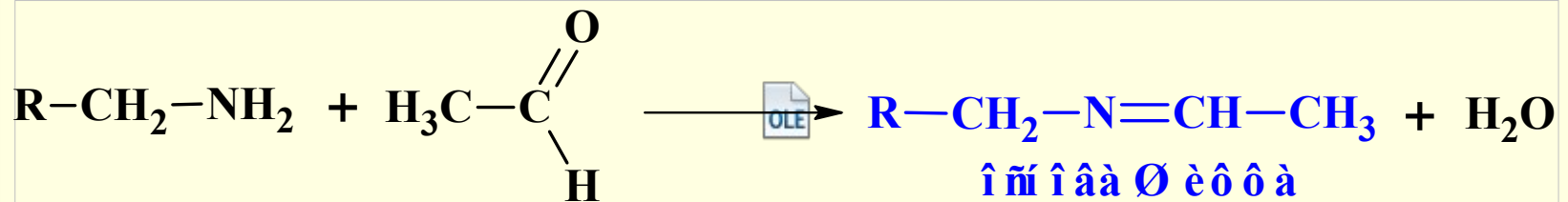

II. Реакції окиснення ацетальдегіду до ацетату

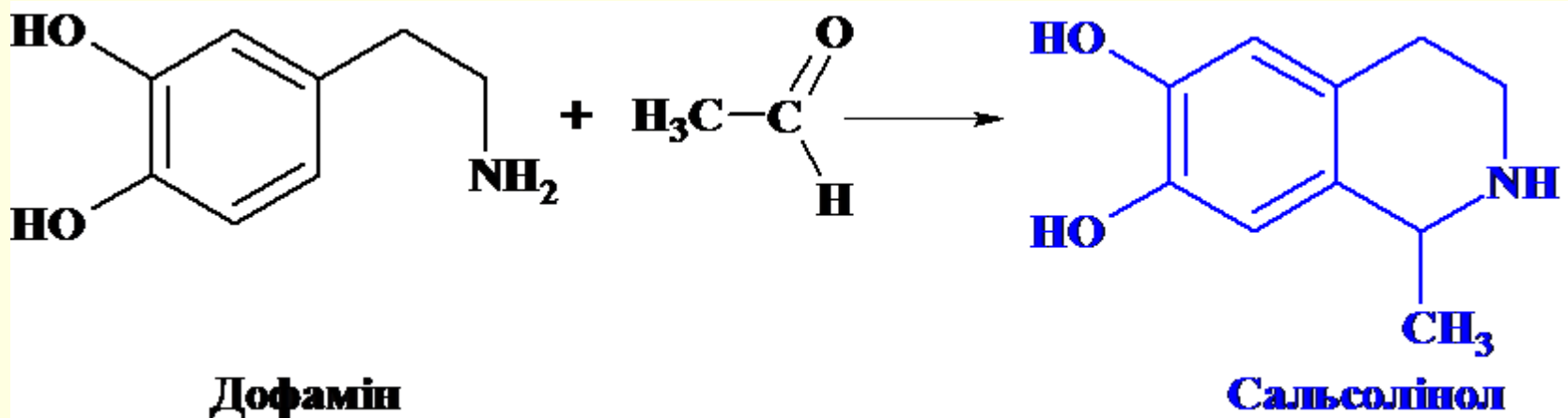

Біологічна дія ацетальдегіду

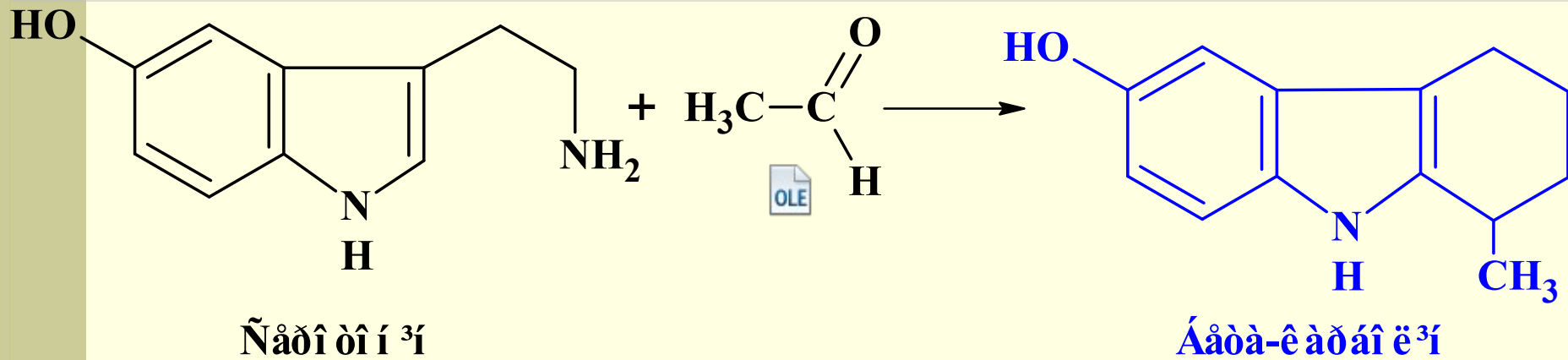
1. Взаємодіє з аміногрупами лізину в білках, що веде до зміни властивості білків та функцію клітин

2. Взаємодіє з дофаміном з утворенням сальсолінолу, який виявляє ейфоризуючу дію та викликає залежність

3. Взаємодіє з серотоніном з утворенням β -карболіну, який виявляє анксиолітичну та галюциногенну дію

Дякую за увагу!!!